

แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ส่วนที่ ๑ ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. ชื่อรายการ ลิเกป่า
ชื่อเรียกในท้องถิ่น ลิเกป่า หรือ ลิเกรำมะนา
๒. ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (เลือกได้มากกว่า ๑ ช่อง)
 - วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา
 - ศิลปะการแสดง
 - แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล
 - ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
 - งานช่างฝีมือดั้งเดิม
 - การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว
๓. พื้นที่ปฏิบัติ

หมู่ที่ ๙ ตำบลปันแต อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง (ลิเกป่าคณะเด่นชัยสงวนศิลป์)

ตำบลปันแต อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

๔. สาระสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยสังเขป

ลิเกป่าหรือแขกแดง เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้อย่างหนึ่ง ในอดีตลิเกป่าได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันตก โดยเฉพาะในจังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา มีปรากฏ อยู่แทบทุกหมู่บ้าน ส่วนภาคใต้ฝั่งตะวันออกและแหล่งอื่นๆ ที่เป็นชุมชนซึ่งเคยเจริญมาก่อนก็มีลิเกป่าแพร่หลายอยู่เช่นเดียวกัน เช่น อำเภอมืองพัทลุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา อำเภอมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้ได้เสื่อมความนิยมลงไป แม้จะได้รับการส่งเสริมจากชุมชน และสถาบันการศึกษา ก็คงไม่เป็นที่แพร่หลายเช่นในอดีต ส่วนการเรียกชื่อลักษณะชนิดนี้มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป คือ

๑. ลิเกป่า เป็นชื่อเรียกในชั้นหลัง เดิมเรียกว่า “ลิเก” หรือ “ยี่เก” ต่อมาเมื่อลิเกตามแบบของภาคกลางได้รับการเผยแพร่มาสู่ภาคใต้จึงเติมคำว่า “ป่า” เข้าไปเพื่อให้เห็นว่าเป็นคนละชนิดกัน และบางที่ยังเรียกอีกชื่อของภาคกลาง “ลิเกเมือง” เพื่อแยกกันให้ชัดเจน

๒. แขกแดง เรียกตามขนบนิยมในการแสดงตอนหนึ่งซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของลิเก คือ การออกแขกแดง “แขกแดง” ตามความเข้าใจของชาวใต้หมายถึงแขกอินเดียหรือแขกอาหรับ บางคนเรียกแขกแดงว่า “เทศ” หรือ “แขกเทศ” และเรียกการออกแขกแดง “ออกเทศ”

๓. ลิเกรำมะนาเรียกตามชื่อดนตรีหลักที่ใช้ประกอบแสดงคือ “รำมะนา” ซึ่งชื่อนี้อาจได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรม การแสดงของของชวา มลายู ดังที่ประทุมชุ่มเพ็ญพันธ์ กล่าวไว้ในเรื่องลิเกป่าของภาคใต้ว่า กลองรำมะนาที่ใช้บรรเลงประกอบการเล่นลิเกป่านั้นได้แบบอย่างและชื่อมาจากมลายู เพราะมลายูมีกลองชนิดหนึ่ง เรียกว่า “ระบานา” ที่ออกเสียงคล้ายกัน แต่เดิมใช้ประกอบการร้องเพลง “บันตน” (เพี้ยนมาจากปันทุน) ของชวามลายู และชาวชุนดา และเข้ามาแพร่หลายในประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งรัตนโกสินทร์

๔. ลิเกบก ชื่อเรียกกันแถวจังหวัดสงขลา คำว่า “บก” อาจหมายถึง ชาวบ้านชนบทที่เห็นว่ายี่เก้าหลังหรือด้อยทางวัฒนธรรม และอาจหมายถึงการแสดงที่มาจากคาบสมุทรมหัทธงที่พระ ที่ชาวบ้านเรียกว่า “แผ่นดินบก” ก็เป็นไปได้

๕. ประวัติความเป็นมา

กล่าวกันว่าในสมัยต้นรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวมลายูได้นำการละเล่นชนิดหนึ่งเข้ามาแสดงในกรุงเทพฯ มีคนตีกลองรำมะนาหลายคน พร้อมด้วยเครื่องประกอบจังหวะนั่งล้อมเป็นวงและปากก็ร้องเพลงเป็นภาษามลายู เมื่อต้นบทร้องนำขึ้นแล้ว พวกที่ตีกลองรำมะนาทุกคนก็ร้องเป็นลูกคู่ด้วยและตีกลองรำมะนาไปด้วย เรียกกันทั่วๆ ไปว่า “ลิเก”

คำว่า “ลิเก” น่าจะมาจากคำว่า “ดิเกร์” ซึ่งมาจากภาษาอาหรับว่า “เบอร์ดิเก” ที่แปลว่า “ร้องลำนำ , ขับลำนำ” และมีคำว่า “เบตเกร์” ที่แปลว่า “หญิงสาวเต้นรำราชสำนัก หญิงเต้นรำและร้องส่งเคลื่อนไหวไปพร้อมกับจังหวะของรำมะนา” ดังนั้นคำว่า “ดิเกร์” จึงกลายมาเป็น “ดิเก” เป็น “ลิเก” หรือ “ยี่แก” โดยที่ “ดิเกร์” หรือ “ลิเก” เป็นบทสวดหรือขับร้องเพื่อบูชาพระเจ้าในทางศาสนา ในการสวดครั้งหนึ่งจะมีคนมาร่วมพิธีประมาณ ๑๐ คน สวดเพลงแขกเข้ากับจังหวะรำมะนา ในบรรดาแขกทั้งหลายที่เข้าอยู่ในเมืองไทยแต่โบราณนั้น ปรากฏว่าพวกแขกเจ้าเซ็นเป็นพวกหนึ่งที่ได้รับพระราชอุปถัมภ์มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อมีงานพระราชพิธีต่างๆ พวกเจ้าเซ็นมีโอกาสดำสวดสรรเสริญพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า เพื่อถวายพระพรแด่พระมหากษัตริย์อยู่บ่อยๆ เพลงที่ร้องนั้นเรียกว่า “เพลงดิเกร์” เรื่อยมา ต่อมาก็มีคนไทยได้หัดร้องเพลงดิเกร์ตามแบบขึ้นบ้างโดยใช้ทำนองเหมือนกันก่อน แล้วดัดแปลงมาเป็นแบบไทยๆ และมีการละเล่นเป็นเรื่องราวโดยเอาเรื่องละครนอกมาดัดแปลงแต่ยังมีการออกแขกเพื่อให้เห็นว่ายังเป็น “ดิเกร์” ซึ่งภายหลังได้แยกเป็นลิเกบันตน ลิเกออกภาษา จนถึงลิเกทรงเครื่องในปัจจุบัน ดังที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้กล่าวถึงประวัติของลิเกว่าแบ่งออกได้เป็น ๖ ยุคหลัก คือ ยุคลิเกสวดแขก ยุคลิเกออกภาษา ยุคลิเกทรงเครื่อง ยุคลิเกลูกบท ยุคลิเกเพชร และยุคลิเกลอยฟ้า โดยกล่าวถึงที่มาของลิเกไว้ในหนังสือ “ลิเก” สรุปได้ว่า ลิเกเป็นการแสดงที่แพร่หลายมาจากภาคใต้โดยชาวไทยมุสลิม ซึ่งนิยมการแสดงชนิดนี้มานานก่อน พ.ศ. ๒๔๒๓ อันเป็นหลักฐานทางเอกสารเก่าที่สุดที่ลิเกแสดงในกรุงเทพฯ ลิเกสมัยนั้นเป็นการแสดงเชิงศาสนาอิสลามประกอบดนตรีเพื่อความบันเทิงหรือสวดสรรเสริญ ออกเป็น “ละอูเยา” หรือลำตัดสายหนึ่ง และมาเป็น “อินดาเลาะ” หรือละครชุดสั้นๆ อีกสายหนึ่ง อินดาเลาะนี้เจริญมาเป็น “ลิเกบันตน” ลิเกที่เล่นเป็นเรื่องราวอย่างละครสั้นๆ และเน้นตลกเป็นสำคัญ เครื่องดนตรียังคงซำมะนา เครื่องแต่งกายและสำเนียงเจรจายังเลียนแบบชาวมุสลิม และมีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงด้วย จากนั้นก็ค่อยๆ กลายเป็น “ลิเกลูกบท” โดยได้รับอิทธิพลจากปีพากย์คือ เป็นลิเกที่ใช้ปีพากย์บรรเลงเพลงประกอบแทนการใช้ลูกคู่ร้องประกอบรำมะนาอย่างลิเกบันตน ต่อมาก็รับเอาแบบแผนการแสดงละครนอกไปใช้ทั้งเรื่องและวิธีเล่นเกิดเป็น “ลิเกทรงเครื่อง” คือลิเกที่เป็นลูกผสมระหว่างลิเกบันตนกับลิเกลูกบท ล้วนขยายการเล่นให้มีแบบแผนคล้ายละครรำ ปฏิรูปกาแต่งกายใหม่โดยมีสวมชฎาที่เรียกว่า ปันจูหรือยอด สวมเสื้อเยียรบับ นุ่งผ้ายก สวมถุงเท้าขาว ประดับนพรัตน์ราชวรารมณ์กำมะลอ ซึ่งเป็นการเลียนแบบขุนนางสมัยรัชกาลที่ ๕ ต่อมาลิเกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงต่อไปไม่หยุดยั้ง โดยนำการแสดงที่กำลังนิยมในยุคนั้นมาดัดแปลงให้เข้ากับการแสดงของตน นอกจากนี้เมื่อลิเกไปแพร่หลายในถิ่นใด ก็นำเอาศิลปะการแสดงที่นิยมในท้องถิ่นนั้นมาผสมผสานทำให้ลิเกกลายรูปไป เช่น เป็น “หมอลำหมู่” หรือ “ลิเกลาว” เป็น “ลิเกเขมร” ในอีสานใต้ เป็นต้น เช่นเดียวกับที่ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ กล่าวไว้ในเรื่องความเป็นมาของลิเกในหนังสือ ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ว่า “ลิเก” ของไทยต้นเค้าเดิมคงได้ไปจากการละเล่นชนิดหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายมลายู แถบจังหวัดยะลา ปัตตานี ที่เรียกว่า “ดีเกร์” หรือ “ดีแกร์ฮูดู” ในภาษามลายูพื้นเมือง ซึ่งก็รับอิทธิพลแบบอย่างมาจากบทสวดสรรเสริญพระเจ้าของพวกแขกเปอร์เซียอีกต่อหนึ่ง แต่ได้นำมาดัดแปลงเป็นบทขับร้องโต้ตอบกัน จนเกิดเป็นการละเล่นที่เรียกว่า “ดีเกร์ฮูดู” ที่เป็นการร้องโต้ตอบกันเพียงอย่างเดียวเหมือนกับลำตัด ซึ่งไทยเราก็เอาแบบอย่างนี้ไปด้วยทั้งลำตัดและลิเก แต่ที่เป็นลิเกนั้นคนไทยนำไปพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบรายละเอียดไปมาจนไม่เหลือเค้าเดิมเลยนอกจากชื่อ และมีประเพณีต้อง “ออกแขก” ก่อน แสดงคงไว้ให้รู้

เท่านั้นตามลักษณะนิสัยคนไทยชอบปรับปรุงแต่ให้ประณีตอย่างนาฏศิลป์และถุณกรสนิยมและสังคมสิ่งแวดล้อมของคนไทยมาแต่เดิม จึงกลายเป็นลิเกทรงเครื่องวิวัฒนาการไปไกลชนิดตรงข้ามกับต้นแบบดั้งเดิม

๖. ลักษณะเฉพาะที่แสดงอัตลักษณ์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดครอบคลุมสาระต่อไปนี้

ศิลปะการแสดง ประกอบด้วย ลักษณะการแสดง ประเภท พัฒนาการ ขนบ ความเชื่อ ลำดับขั้นตอน การแสดง รูปแบบการจัดการแสดง โน้ตเพลง บทเพลง บทละคร อุปกรณ์ และกระบวนการทำ

๖.๑ ลักษณะการแสดง

การแสดงลิเกป่าได้รับอิทธิพลบางส่วนในด้านดนตรีและการแต่งกายมาจากมลายู รับอิทธิพลด้านทำนองเพลงร้องบางส่วนจากเพลงไทยเดิมและรับอิทธิพลการร่ายรำจากโนราห์วงทำการแสดงออกของลิเกป่าจึงเป็นแบบผสมผสาน

๖.๒ ประเภท

นาฏศิลป์และการละคร

๖.๓ ลำดับขั้นตอน

การแสดงลิเกป่านั้นจะมีขนบนิยมการแสดงที่ดำเนินไปตามตามลำดับขั้นตอนที่ตายตัวโดยเริ่มจากเบิกโรง ลงโรง กาดครุ วาดอก บอกชุด และออกแขกแดง เรียงตามลำดับ

๖.๓.๑ เบิกโรง

“เบิกโรง” คือ การทำพิธีบอกกล่าว ขอที่ขอทางจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่สถิตอยู่ตามสถานที่นั้น ๆ เพื่อขออนุญาตตั้งโรงลิเกป่า พิธีเบิกโรงจะต้องทำก่อนการแสดงลิเกป่า ผู้ทำพิธีคือหัวหน้าคณะหรือผู้ที่มีความรู้ทางด้านไสยศาสตร์ มีเครื่องบูชาจัดใส่พาน ซึ่งประกอบด้วย

- หมาก ๓ คำ
- พลุ ๓ คำ
- ดอกไม้ ๑ ซอ
- รูป ๓ ดอก
- เทียน ๑ เล่ม
- เงินบูชา ๑๓๙ บาท

สำหรับเครื่องบูชานั้น ทางเจาภาพหรือผู้วางจะเป็นผู้จัดเตรียมให้แก่คณะลิเกป่า แต่ถ้าเป็นการสาธิตการแสดงใช้เวลาสั้นๆ ก็ไม่ต้องมีการเบิกโรง เมื่อโตเวลาแสดง หัวหน้าคณะลิเกป่าจะเป็นผู้ทำพิธีเบิกโรง โดยจุดธูปจุดเทียนบูชา แลวนั่งประนมมือรายคาถา นะโม ๓ จบ

ตอจากนั้นก็วาคาถาบูชาครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เพื่อขอเบิกโรง ซึ่งบทคาถาบูชาครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะแดนชัยสงวนศิลปมีดังนี้

โอม นมัสการครูอาจารย์

ซาจะเบิกโรงของซา เบิกฟาเบิกดิน เบิกพระอินทร เบิกพระพรหมณ

เบิกพระยม เบิกพระกาฬ เบิกโลกบาดาล โชลนทวารบานประตุ ชุดคู

ชุดบอ ถางทาง ชุดบาง ชุดสระโปรตบูรณะเหลี่ยมพระสุเมรุ

ตัวกูคือปรากฏมหาเถร กูจะขับดวยนโม นโมพุทธัสก่าจัดออกไป

นโมธัมมัสก่าจัดออกไป นโมสังฆัสก่าจัดออกไป สลบทพระอุบาทวจัญไร

ภัยอยาเขามาไกล เขามาไมไต่เสนามณทลมนณ(โอม สิทธิ สวาโอม ๓ ครั้ง)

๖.๓.๒ ลงโรง

“ลงโรง” หรือ “โหมโรง” คือ การบรรเลงดนตรีเน้นจังหวะไม่มีบทร้อง จุดประสงค์ของการลงโรงนั้นก็เพื่อให้ลูกคู่ได้เตรียมความพร้อมของเครื่องดนตรี และเป็นช่วงเวลาให้ผู้แสดงได้มีเวลาในการเตรียมตัวก่อนทำการแสดง นอกจากนี้ยังเป็นการเรียกความสนใจจากผู้ชมและยังเป็นการให้สัญญาณว่าอีกไม่นานการแสดงกำลังจะเริ่มขึ้น เวลาที่ใช้ในการลงโรงประมาณ ๑๐ - ๑๕ นาที

๖.๓.๓ กาดครู หรือไหว้ครู

“กาดครู” หรือ “ไหว้ครู” คือ การบทร้องเพื่อรำลึกถึงครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่นับถือกันมาว่าเป็นครูของลูกเภา อัญเชิญให้มาช่วยพิทักษ์คุ้มครอง มาเสริมบารมีให้คณะลูกเภา เป็นการเรียกขวัญกำลังใจ และความเปรมปรีดิ์

ตัวอย่างบทกาดครู

ฤกษ์งามยามดีปานชอบยามพระเวลา
 ราชครูของน้องว่าลอยล่องกันเข้ามา
 รุ่งอรุณไหว้ครูยอไหว้คุณครูฉันสอน
 ช่วยแนะนำนี้พ่อเหอคำกลอน
 พระพุทธพระธรรมมเหออิฟังพระสงฆ์
 ยกมือไหว้ไปทั้งสามพระองค์
 บิดาตรมารดา ยกขึ้นเหนือเศียรระกะยอไหว้
 ในคีนนี้ลูกดำเนินเชิญนาย
 อาจารย์ทั้งหลายคีนนี้ลูกชายร้องดำเนิน
 ในคีนนี้ที่ลูกน้อยนั้นเชิญ

๖.๓.๔ วาดอก

“วาดอก” คือ การขับร้องบทกลอนที่เกี่ยวกับดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ผู้ร้องจะกล่าวถึงชื่อดอกไม้ชนิดต่างๆ และจะมีลูกคู่ทำหน้าที่ร้องรับเพลง เนื้อหาของการวาดอกเป็นการพรรณนาเปรียบเทียบกับระหวางดอกไม้กับผู้หญิง

ตัวอย่างบทวาดอก

หอมดอกอะโรมันหอมมาสดสด หอมดอกปดนะบ่าวนั้นพามา
 หอมดอกอะโรมันหอมมาละได้ หอมดอกโสน ที่ใครไข้วพามา

๖.๓.๕ บอกชุด

การบอกชุดเป็นการร้องเพื่อบอกเล่าเรื่องราวบางตอนอย่างย่อจากนิยายเรื่องต่าง ๆ

ตัวอย่างบทบอกชุด

ชุดที่หนึ่งจะบอกให้แท้	ยังมีแขกแก่รดน้ำมนต์
มาเที่ยวเดินเห็นอยู่ร้อน ๆ	มีครูสอนให้คนเข้าใจ
ชุดที่สองแขกแดงเสี้ยม	เล่นตามธรรมเนียมโบราณผ่านมา
มาเที่ยวเดินเห็นอยู่ร้อน ๆ	มีครูสอนให้คนเข้าใจ
ชุดที่สามพระชูงามขำ	แขกอิสลามจากหยงตา
มาเที่ยวเดินเห็นอยู่ร้อน ๆ	มีครูสอนให้คนเข้าใจ
ชุดที่สี่มาลีจับกั้ง	เล่นแขกปิ้งกับภรรยา
มาเที่ยวเดินเห็นอยู่ร้อน ๆ	มีครูสอนให้คนเข้าใจ

๖.๓.๖ ออกแขกแดง

เริ่มด้วยร้องบทหลังมาน ต่อจากนั้นผู้แสดงบทแขกแดงจะออกมาเต้นหน้ามานตามจังหวะของ รำมะนาและร้องประกอบ โดยจะมีลูกคู่รับไปด้วย บางคนจะมีทั้งแขกขาวและแขกแดงออกมาเต้นสลับกัน เมื่อจบการออกแขกแดงก็จะเริ่มแสดงชุดแขกแดงเป็นลำดับต่อไป

ตัวอย่างบทร้องออกแขกแดงของคณะเด่นชัยสงวนศิลป์

(บทร้อง) นานานานา น้า (บทรับ) {นานานา} นานานานา (บทรับ)

{นานานานา} แขกมาแล้ววา (บทรับ) {แล้วมาแล้ววา}

ฮาลัย ฮาเล็งกาไฮรัตมันตาเร

(บทรับ) ไอลง โจงโก มัตตาดโย ตายา (ซ้ำ)

จำปีลอยไป พวงมาลัยลอยมา

ลอยมาแล้วให้อลอยไป พวงมาลัยมาลัยลอยมา

(บทร้อง) ฮาลัยจุดเทียนจุดรูป จุดให้ลูกเล่น (บทรับ){ลูกเล่นลูกเล่น}

ไฮยาถูกไม้ไผ่เล่น เราออกไปเต้นไปเต้นเพลงแขก

(บทรับ) ไอลง โจงโก มัตตาดโย ตายา (ซ้ำ)

จำปีลอยไป พวงมาลัยลอยมา

ลอยมาแล้วให้อลอยไป พวงมาลัยมาลัยลอยมา

๖.๓.๗ บอกเรื่อง

เมื่อแสดงเรื่องแขกแดงตามธรรมเนียมจบลงตัวบอกเรื่องซึ่งนิยมใช้ตัวตลกจะออกบอกกล่าวกับ ผู้ชมว่าลำดับต่อไปลิเกป่าจะแสดงเรื่องอะไร เรื่องที่แสดงส่วนมากเป็นแบบจักรๆ วงศ์ๆ คิดขึ้นเองบ้าง เอามา จากวรรณคดีเก่า ๆ บ้าง เช่น จันทโครพ ลักษณะวงศ์ สุวรรณหงส์ เป็นต้น

๖.๓.๘ เล่นเรื่อง

มีการแสดงเรื่องไปตามเค้าเรื่องที่กำหนดไว้ การดำเนินเรื่องอาศัยความรู้เดิมและไหวพริบ ปฏิภาณของผู้แสดงทั้งหมด ไม่นิยมตระเตรียมหรือแต่งไว้ก่อน

การแสดงเรื่องของลิเกป่าเป็นทำนองเดียวกับละคร คือมีบทบรรยาย บทร้องและเจรจา ประกอบกัน สำหรับบทร้องของลิเกป่ามีลักษณะเด่นเฉพาะ คือมีท่วงทำนองมากแบบแบบหนึ่งๆ เรียกว่า “เพลง” แต่ละเพลงใช้เฉพาะบทบาทของเรื่อง

รูปแบบการจัดแสดงของการแสดงลิเกป่า

๑. ผู้แสดง

ผู้แสดงลิเกป่า เดิมจะเป็นชายล้วน เนื่องจากชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงมักจะไม่ค่อยละอายที่จะ ออกมาเต้นรำแต่ต่อมาภายหลังมีผู้หญิงรวมแสดงด้วยสำหรับผู้แสดงในคณะเด่นชัยสงวนศิลป์มีทั้งหมดจำนวน ๙ คน ประกอบด้วย

๑.๑ ตัวแสดงแขกแดง ๒ คน

๑.๒ ตัวแสดงยาหยี ๔ คน

๑.๓ ตัวแสดงเจ้าเมือง ๑ คน

๑.๔ ตัวแสดงเสนา ๑ คน

๑.๕ ตัวแสดงภรรยาเสนา ๑ คน

ผู้แสดงในคณะเด่นชัยสงวนศิลป์มีทั้งผู้ใหญ่และเด็ก สอนมากเป็นผู้ใหญ่วัยกลางคน ซึ่งเคย เป็นสมาชิกเกาแก้วมาตั้งแต่แรกเริ่มตั้งคณะ บางคนเพิ่งเข้ามาใหม่ สอนผู้แสดงเด็กนั้นเป็นบุตรหลานของสมาชิก

ในคณะที่ต้องการปลูกฝังใหม่ใจรักในการแสดงลิเกปาเพราะบุตรหลานเหล่านี้เป็นความหวังของคณะที่จะเป็นตัวแทนของนครนฤนาถในการสืบทอดคณะลิเกปาต่อไปในอนาคต

๒. ลูกคู่

ลูกคู่ในคณะแดนชัยสงวนศิลป์ มีทั้งหมดจำนวน ๗ คนประกอบด้วย

- ๒.๑ ผู้ทำหน้าที่กาดครู ๑ คน
- ๒.๒ ผู้ทำหน้าที่เป่าป ๑ คน
- ๒.๓ ผู้ทำหน้าที่ตีรำมะนา ๒ คน
- ๒.๔ ผู้ทำหน้าที่ตีฉิ่ง ๒ คน
- ๒.๕ ผู้ทำหน้าที่โหมงหรือฆ้องคู่ ๑ คน

ลูกคู่ในคณะแดนชัยสงวนศิลป์นี้มีทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ลูกคู่ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดคือคนกาดครู เพราะเป็นคนที่มีรู้เรื่องเพลงมากที่สุด ทำหน้าที่หลักคือ ร้องบทกาดครู และเป็นต้นเสียงในการรับเพลงแต่ละบท เนื่องจากกลอนเพลงลิเกปานั้นจะมีบทที่ต่างกันในแต่ละตัวแสดง เมื่อผู้แสดงร้องบท ลูกคู่ต้องทำหน้าที่รับเพลงตามตัวแสดงนั้น ๆ นอกจากคนกาดครูทำหน้าที่รับเพลงแล้ว ลูกคู่คนอื่น ๆ ก็จะช่วยรับเพลงด้วย ยกเว้น นายปลุกคู่ที่มีความสำคัญรองลงมาคือ “นายป” เพราะปี่เป็นเครื่องดำเนินทำนอง จะต้องมีการบรรเลงทุกตอนของการแสดงลิเกปา และปี่เป็นเครื่องดนตรีที่หัดเล่นยากและมีคนเล่นน้อย จนในบางครั้งมีการแย่งนายปกัน หากนายปที่เคยรวมคณะประจำติดงานแสดงที่อื่น ทางคณะลิเกปาก็ตองหาคนมาแทน เป็นเหตุผลที่ทำให้ นายปมักจะได้รับค่าจ้างมากที่สุดในคณะ ส่วนลูกคู่ผู้ทำหน้าที่อื่น ๆ นั้นยังพอลูกคู่มาแทนได้ เมื่อมีการว่าจ้างลิเกปา นายคลอง ห้วนแจ่ม หัวหน้าคณะจะแจ้งให้สมาชิกทุกคนรับทราบล่วงหน้าประมาณ ๓ - ๔ วัน เพื่อเวลาในการเตรียมความพร้อม เมื่อถึงกำหนดวันนัดหมายทุกคนก็จะมารวมตัวกันที่บ้านของหัวหน้าคณะ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันใช้เวลาในการเดินทางไม่นานนัก สมาชิกในคณะแดนชัยสงวน

๓. เนื้อเรื่องที่แสดง

การแสดงลิเกปานั้นจะต้องมีการแสดงเรื่องตามธรรมเนียม คือ “การแสดงชุดแขกแดง” ซึ่งมีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับชุดที่หนึ่งในลิเกสิบสองภาษา

๔. ตัวแสดงและการแต่งกาย

มีตัวละครหลักอยู่ทั้งหมด ๔ ตัวแสดงคือตัวแสดงแขกแดงตัวแสดงยาหยี ตัวแสดงเจ้าเมืองและตัวแสดงเสนาสำหรับคณะแดนชัยสงวนศิลป์มีตัวละครทั้งหมด ๕ ตัวแสดงได้แก่ แขกแดงยาหยีเจ้าเมือง เสนา และภรรยาเสนา ส่วนการแต่งกายของผู้แสดงลิเกปานั้นนิยมแต่งกันแบบง่าย ๆ ตามความสะดวกเท่าที่ทุนทรัพย์จะพอมี

๕. การแสดงเรื่องชุดแขกแดง

เมื่อจบการออกแขกแดง การแสดงต่อมาคือ “การแสดงเรื่องชุดแขกแดง” ซึ่งมีเนื้อเรื่องนั้นดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ลำดับการออกตัวแสดงในชุดแขกแดง เรียงตามลำดับ ดังนี้

- ๕.๑ ออกแขกแดง
- ๕.๒ ออกเสนา
- ๕.๓ ออกเจ้าเมือง
- ๕.๔ ออกยาหยี

๖. เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงลิเกปาของคณะแดนชัยสงวนศิลป์ ประกอบด้วยรำมะนา ๒ ใบ โหมง ๑ คู่ ป๑ เล้า และฉิ่ง ๑ คู่ สามารถจำแนกประเภทของเครื่องดนตรีตามระบบ Hornbostel - Sachs ซึ่งเป็นกรจำแนกประเภทเครื่องดนตรีตามแหล่งกำเนิดเสียง

๗. โรงละครและสถานที่แสดง

โรงละคร

ตามลานดิน ลานวัด ลานบ้าน สนามหญ้า แล้วแต่ความสะดวก มีการปลูกโรง ๖ เสาหลังคาเพิงหมาแหงน ทำเปนมานกันกลางใจหลังมานสำหรับแต่งตัวและเก็บเครื่องใช้ไมสอย ทนทานปูเสื่อเพื่อใช้ในการแสดง

๘. โอกาสในการแสดง

ในปัจจุบันรับงานแสดงได้เกือบทุกงาน ทั้งงานประจำป งานวัดงานเทศกาล งานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบวช งานขึ้นปีใหม่ งานทอดกฐิน งานรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ งานวันอนุรักษ์มรดกไทย งานประเพณีสงกรานต์ งานศพ งานแกลบ ฯลฯ

๙. ผู้ชม

ผู้ชมที่มาดูลิเกปาจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ที่จัดการแสดง บ้างก็เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแสดงครั้งนั้น จากการสังเกตผู้ชมทำให้ทราบว่า ผู้ที่มาชมการแสดงลิเกปา มีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ แต่กลุ่มผู้สูงอายุจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ

ส่วนที่ ๒ คุณค่าและบทบาทของวิถีชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. คุณค่ามรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

ลิเกปา เป็นศิลปะการแสดงที่มี บทร้อง บทรำ บทเจรจา ดนตรีเป็นลักษณะ การผสมผสาน วัฒนธรรมไทยและมลายูเข้าด้วยกัน

๒. บทบาทของชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

มีการรวมกลุ่มบุตรหลาน คนในชุมชน ในการอนุรักษ์ลิเกปาให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไปนานแสนนานเป็นลิเกปาคณะเด่นชัยสงวนศิลป์

ส่วนที่ ๓ มาตรการในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. โครงการ กิจกรรมที่มีการดำเนินงานของรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การศึกษา วิจัย (ระบุวิธีการดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และงบประมาณ)

- มีกลุ่มนักเรียน นักศึกษา มาเรียนรู้ตลอดเวลา เช่น การว่ากลอน การรำ การละเล่น ไม่มี

งบประมาณในการสนับสนุน

การอนุรักษ์ พื้นฟู (ระบุวิธีการดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และงบประมาณ)

- กิจกรรมในชุมชน เช่น งานวัด งานโรงเรียน งานประเพณี ต่างๆ รวมถึง สถานที่ศึกษาต่างๆ

ในจังหวัดพัทลุง

การสืบสานและการถ่ายทอด (ระบุวิธีการดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และ

งบประมาณ)

- กลุ่มนักศึกษาได้มาถ่ายทอดเก็บภาพทำรายงาน

- โรงเรียนควนกฎ โรงเรียนไกรทอง โรงเรียนบันตาราม โรงเรียนสนทราวาส ใตรงเรียนอุดมวิทยา

(บางสถานที่ที่มีค่าตอบแทน แต่ละครั้งได้ไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท

การพัฒนาต่อยอดมรดกภูมิปัญญา (ระบุวิธีการดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และ

งบประมาณ)

- สอนกลุ่มนักเรียนตามสถานที่ศึกษาต่างๆ

- ได้รวมกลุ่มบุตรหลานในชุมชน

การดำเนินงานด้านอื่นๆ (ระบุวิธีการดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และงบประมาณ)

- เผยแพร่ในสถานที่ต่างๆ เช่น โรงเรียน
- เปิดสอนให้แก่ผู้ที่มีความสนใจ

๒. มาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่คาดว่าจะดำเนินการในอนาคต

- จัดทำเป็นหลักสูตรการแสดงลิเกป่าเพื่อให้เยาวชน คนรุ่นหลังได้ศึกษา
- จัดทำหุ่นตัวละครขึ้นในสถานที่พิพิธภัณฑ์เมืองพัทลุง

๓. การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม(ถ้ามี)

- องค์กรบริหารส่วนตำบลปันแต งบประมาณ ๔,๐๐๐ บาท ในปี พ.ศ.๒๕๕๖
- ภาคเอกชนต่างๆ รับผิดชอบในงานต่างๆ ครั้งละ ๖,๐๐๐ บาท (ตามระยะทาง)

ส่วนที่ ๔ สถานภาพปัจจุบัน

๑. สถานะการคงอยู่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

- มีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย
- เสี่ยงต่อการสูญหายต้องได้รับการส่งเสริมรักษาอย่างเร่งด่วน
- ไม่มีการปฏิบัติอยู่แล้วแต่มีความสำคัญต่อวิถีชุมชนที่ต้องได้รับการฟื้นฟู

๒. สถานภาพปัจจุบันของการถ่ายทอดความรู้และปัจจัยคุกคาม

สถานภาพปัจจุบัน

มีการสืบทอดตามสถานที่ต่างๆ ที่ได้จัดขึ้นของชุมชนภายในจังหวัด และต่างจังหวัด

ปัจจัยคุกคาม

เด็ก และเยาวชน ไม่ให้ความสนใจการแสดงศิลปะพื้นบ้าน เนื่องจากการสื่อสารในยุคปัจจุบันมีหลายช่องทาง ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย

๓. รายชื่อผู้สืบทอดหลัก(เช่น กลุ่มคน.....เป็นต้น) รายชื่อบุคคล/หัวหน้าคณะ/กลุ่ม/สมาคม/ชุมชนอายุ/อาชีพ องค์ความรู้ด้านที่ได้รับสืบทอดปฏิบัติสถานที่ติดต่อ/โทรศัพท์

รายชื่อบุคคล / หัวหน้าคณะ / กลุ่ม/สมาคม/ ชุมชน	อายุ / อาชีพ	องค์ความรู้ด้านที่ได้รับ การสืบทอด / จำนวนปีที่สืบทอดปฏิบัติ	สถานที่ติดต่อ / โทรศัพท์
นายคล่อง ห้วนแจ่ม	อายุ ๗๒ ปี อาชีพทำนา ทำสวน	๔๒ ปี	คณะลิเกป่าเด่นชัยสงวนศิลป์ เลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๙ ตำบล ปันแต อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โทร. ๐๘๐ - ๗๐๕๔๒๙๗
เด็กหญิงตรีทิพย์ สังกุด	อายุ ๑๑ ปี นักเรียน	๖ ปี	
ชุมชนตำบลปันแต			อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ส่วนที่ ๕ การยินยอมของชุมชนในการจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ไม่จำกัดจำนวน)

ชื่อ - สกุล นายคล่อง ห้วนแจ่ม

สถานภาพที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (เข้า เป็นครูผู้สืบทอด เป็นผู้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้นำชุมชน เป็นเจ้าหน้าที่ในชุมชน เป็นผู้ชม เป็นผู้ชม เป็นผู้รับบริการ หรือเป็นผู้สนับสนุนด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง)

เป็นผู้สืบทอดการแสดงลิเกป่า และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เด็ก และเยาวชน ที่สนใจใน
การแสดงลิเกป่า
ขอรับรองข้อมูลตามเอกสารคำเสนอฯ และยินยอมให้เปิดเผยข้อมูลและนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ลงชื่อ **นายคล่อง ห้วนแจ่ม**
(นายคล่อง ห้วนแจ่ม)
วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ส่วนที่ ๖ ภาคผนวก

๑. เอกสารอ้างอิง

- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่มที่ ๑๔ จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิม
พระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒

- นางสาวกิติมา ทวนน้อย.๒๕๕๑.วิทยานิพนธ์ลิเกป่าคณะเด่นชัยสงวนศิลป์ ตำบลปิ่นแต
อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๒. บุคคลอ้างอิง

นายคล่อง ห้วนแจ่ม

๓. รูปภาพ พร้อมคำบรรยายใต้ภาพ จำนวน ๑๐ รูป

รหัสภาพ	ภาพ	คำอธิบาย	วันเดือนปี ที่ถ่ายภาพ	ผู้ถ่ายภาพ
ลิเกป่า - ๐๑		นายคล่อง ห้วนแจ่ม หัวหน้าคณะลิเกป่า คณะเด่นชัยสงวนศิลป์	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง

ลีเกปา - ๐๒		การแต่งกายแบบแขกแดง	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง
ลีเกปา - ๐๓		การแต่งกายของยาหยีแบบ ไทยและมุสลิม	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง
ลีเกปา - ๐๔		การแต่งกายเจ้าเมือง	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง
ลีเกปา - ๐๕		การแต่งกายของเสนา หรือ นายไข่ห้อย	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง

ลีเกป่า - ๐๖		การแต่งกาย ภรรยาของเสนา หรือ แหวว	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง
ลีเกป่า - ๐๗		การแต่งกายลูกคู่ ชุดธรรมดา	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง
ลีเกป่า - ๐๘		เครื่องบูชา สำหรับการทำพิธี เบิกโรง	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง
ลีเกป่า - ๐๙		เครื่องดนตรี	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง
ลีเกป่า - ๑๐		คณะลีเกป่า คณะเด่นชัยสงวนศิลป์	สิงหาคม ๒๕๖๐	นายสุนทร หนูคง

๔. ข้อมูลภาพถ่าย ข้อมูลเคลื่อนไหว หรือข้อมูลเสียง (ระบุประเภทของสื่อที่แนบมาพร้อมคำอธิบาย)

ข้อมูลภาพถ่าย ได้แก่ ขนาดภาพ ๔ x ๖ นิ้ว จำนวน ๑๐ ภาพ

ข้อมูลภาพเคลื่อนไหว ได้แก่.....

ข้อมูลเสียง ได้แก่

๕. ข้อมูลผู้เสนอ

ชื่อ - สกุล นายคล่อง ห้วนแจ่ม

หน่วยงาน คณะลิเกป่าเตนชัยสงวนศิลป์

เลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๙ ตำบลปิ่นเตา อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

โทร. ๐๘๐ - ๗๐๕๔๒๙๗

๖. ข้อมูลผู้ประสาน

ชื่อ - สกุล นายสุนทร หนูคง

มือถือ ๐๘๙ - ๙๙๖๔๙๔๓

อีเมล zine.jariya4348@gmail.com